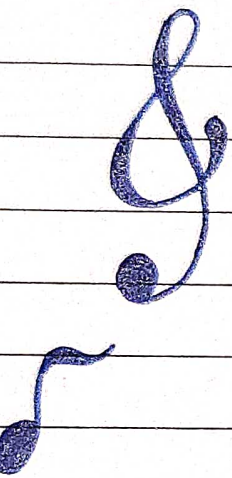
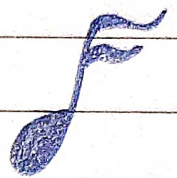
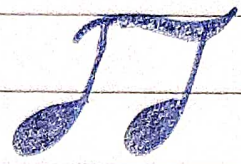

Music

Instrumental

B. A. SEM - 6th

Topic

METHOD OF FORMATION OF 72.

THATAS OF DAKSHANI MUSIC

SYSTEM OF PT. VYANKAT MUKHI

TOPIC _____

DATE _____

Method of formation of 72 Thatas of
Dakshini Music system of Pt. Vyankat
Mukhi.

17 ਵੀਂ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਵਿੱਚ ਪੰ. ਵਿਸ਼ਵਿਮੁਖੀ ਨੇ ਆਪਣੇ
ਗੰਥ 'ਚਤੁਰੰਗੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਕਾ' ਵਿੱਚ ਸਪੱਤਕ
ਦੇ ਸ਼ੱਯ, ਰੋਮਲ ਅਤੇ ਠੀਕਰ 12 ਮਦਰਾਂ ਤੋਂ
ਨੌਂ ਥਾਟਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਬਖਸ਼ਿਆ।
ਸਾਂਝੇ ਪ੍ਰਗਣੇ ਗੰਥਕਾਰ ਥਾਟ ਨੂੰ ਸੈਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
ਸਪੱਤਕ ਦੇ 7 ਮਦਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ੱਯ ਅਤੇ ਵਿਕਿਰਤ
ਰੂਪ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਅੰਤ ਤੱਕ ਵਿੱਚ ਗਾਗ ਪੈਂਦਾ
ਰਹਨ ਦੀ ਸ਼ਰਤੀ ਤੋਂ, ਉਸਨੂੰ ਥਾਟ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਥਾਟ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ :-

ਥਾਟ 7 ਮਦਰਾਂ ਦਾ ਉੱਚਾ ਚਾਗੀਠਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਥਾਟ
ਪੂਰਾ ਉੱਚਾ ਚਾਗੀਠਾ ਤੋਂ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਮਦਰ
ਆਪਣੀ ਸ਼ੱਯ ਜਾਂ ਵਿਕਿਰਤ ਗਲਤ ਵਿੱਚ
ਤੁੰਦੇ। 7 ਮਦਰਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਮਦਰਾਂ ਵਾਲਾ
ਗਾਗ ਤੇ ਸ਼ਰਤੀ ਤੋਂ ਪਰ ਥਾਟ ਨਹੀਂ।
ਥਾਟ ਵਿੱਚ 7 ਮਦਰਾਂ ਦਾ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਉੱਚਾ

TOPIC _____

DATE _____

ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ।

ਘਾਟ ਵਿਚ ਮਦਗਾਂ ਦੇ ਕੁਮਦਾਰ ਉੱਚ ਨਾਲ ਵਿਚ
ਹੀ ਮਦਗ ਹੈ ਜੋ ਰੂਪ ਕੋਮਲ ਅਤੇ ਡੀਵਰ
ਘਾਟ ਵਿਚ ਵਿਚ ਦੂਜੇ ਦੇ ਬਾਅਦ ਕਮਾ
ਮਰਦੇ ਹਨ ।

ਘਾਟ ਵਿਚ ਹਿੰਦੁਆ ਦਾ ਉੱਚਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ
ਵਿਭਿੰਨ ਘਾਟ ਗਾਏ ਵਕਾਏ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ।

ਘਾਟ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਦੇ ਲਈ ਉਸ ਘਾਟ ਵਿੱਚ
ਉਤਪੰਨ ਵਿਸ਼ੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗਾਗ ਦਾ ਨਾਮ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਘਾਟ ਦੀ ਗੁਣੇ :-

ਯੀ ਵਿਸ਼ਵਕਰਮੁਖੀ ਨੇ
ਮਪਤਰ ਦੇ 12 ਮਦਗ
ਮ ਹੇ ਰੇ ਗੁ ਗ ਮ ਮ ਪ ਪੁ ਧ ਨੀ ਨੀ
ਲਏ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਚਿਹਰੇ ਲਈ
ਡੀਵਰ ਮਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਕੇ ਮਦਗਾਂ ਦੇ ਅਖੀਰ
ਵਿਚ ਡਾਹ ਮਪਤਰ ਦਾ ਮਾਂ ਕੋਲ ਦਿੱਤਾ ।
ਇਨ੍ਹਾਂ 12 ਮਦਗਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਦਿੱਤੇ ਕਿੱਤੇ ਹਿੰਮੇ
ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ ।

ਮ ਹੇ ਰੇ ਗੁ ਗ ਮ ਪ ਪੁ ਧ ਨੀ ਨੀ ਮੰ
ਪਹਿਲੇ 6 ਮਦਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹਿੰਮੇ ਨੂੰ ਮਪਤਰ ਦਾ

TOPIC _____

DATE _____

ਪੁਰਵਾਂਗ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਮਪਤਰ ਦਾ ਉਤਰਾਂਗ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਪਤਰ ਦੇ ਪੁਰਵਾਂਗ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਨਾਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਮਪਤਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਮ ਰੇ ਗ ਮ ਕੁੱਲ ਚਾਰ ਮਵਰ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਰ ਮਵਰਾਂ ਵਾਲੇ ਮੈਲ ਹੀ ਬਣਾ ਮਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਲ ਬਣਾਉਣੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਪਿਛਾਤ ਹੱਥ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮ ਅਤੇ ਮ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਮਵਰ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਪਤਰ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਮਵਰਾਂ ਵਾਲੇ ਮੈਲ ਬਣਾ ਮਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹਰ ਮੈਲ ਵਿੱਚ ਪ ਅਤੇ ਮਾਂ ਜੋ ਕਿ ਦੂਜੇ ਮਵਰ ਸਮੂਹ ਪ ਪੁ ਚ ਨੀ ਨੀ ਮਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਮਵਰ ਹੈ, ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਪਤਰ ਦੇ ਪੁਰਵਾਂਗ ਅਤੇ ਉਤਰਾਂਗ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਵਰ ਸਮੂਹ ਬਣਦੇ ਹਨ :-

ਪੁਰਵਾਂਗ

ਉਤਰਾਂਗ

ਮ ਰੇ ਰੇ ਮ
ਮ ਰੇ ਗੁ ਮ
ਮ ਰੇ ਗ ਮ
ਮ ਰੇ ਗੁ ਮ

ਪ ਪੁ ਚ ਮਾਂ
ਪ ਪੁ ਨੀ ਮਾਂ
ਪ ਪੁ ਨੀ ਮਾਂ
ਪ ਪੁ ਨੀ ਮਾਂ

TOPIC _____

DATE _____

ਮ ਰੇ ਗ ਮ ਪ ਪ ਨੀ ਮੰ
 ਮ ਗੁ ਗ ਮ ਪ ਨੀ ਨੀ ਮੰ

ਮਪਤਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਦੇ ਦੂਮਰੇ
 ਭਾਗ ਦੇ ਸੱ ਚਾਰ ਮਦਰ ਵਾਲੇ ਮੈਲ ਹਨ,
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ੩ ਮਦਰਾਂ ਵਾਲੇ ਚਾਟ ਬਝਾਉਂਦੇ
 ਹਨ। ਹੁਣ ਮਪਤਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਦੇ
 ੫ ਮਦਰਾਂ ਵਾਲੇ 6 ਮੈਲਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਣਾ
 ਹੈ। ਹੁਣ ਪ੍ਰਭਾੰਗ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਮਦਰ ਮਮੂਰ
 ਮ ਰੇ ਰੇ ਮ ਨੂੰ ਉਤਰਾਂਗ ਦੇ ਹਰ ਮਦਰ ਮਮੂਰ
 ਨੂੰ ਵਾਹੀ- ਵਾਹੀ ਮਿਲਾਉਣ ਨਾਲ 6 ਮੈਲ ਸਾਂ
 ਥਾਟ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਝਾਓ -

ਮ ਰੇ ਰੇ ਮ ਪ ਪੁ ਪ ਮੰ
 ਮ ਰੇ ਰੇ ਮ ਪ ਪੁ ਨੀ ਮੰ
 ਮ ਰੇ ਰੇ ਮ ਪ ਪੁ ਨੀ ਮੰ
 ਮ ਰੇ ਰੇ ਮ ਪ ਪੁ ਨੀ ਮੰ
 ਮ ਰੇ ਰੇ ਮ ਪ ਪੁ ਨੀ ਮੰ
 ਮ ਰੇ ਰੇ ਮ ਪ ਨੀ ਨੀ ਮੰ

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਪਤਰ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾੰਗ ਦੇ ਦੂਮਰੇ,
 ਠੀਮਰੇ, ਚੌਥੇ, ਪੰਜਵੇਂ, ਛੇਵੇਂ ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ

TOPIC _____

DATE _____

ਇਕ - ਇਕ ਕਰਕੇ ਉਤਰਾਂਗ ਦੇ ਸਾਰੇ ਭਾਗਾਂ
 ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ 6-6 ਮੈਲ ਹਰ ਮਦਰ
 ਸਮੂਹ ਨਾਲ ਘੜੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਖੀ
 ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ੁੱਧ ਮ ਵਾਲੇ ਮੈਲ

$6 \times 6 = 36$ ਘੜੇ ਹਨ।

ਹੁਣ ਸ਼ੁੱਧ ਮ ਵਾਲੀ ਸਰੋਤ ਡੀਵਰ ਮ
 ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਦੂਜੇ 36 ਘੜਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਵੇਗੀ।
 ਸ਼ੁੱਧ ਮ ਵਾਲੀ ਸਰੋਤ ਡੀਵਰ ਮ' ਲੈਣ ਨਾਲ
 ਸਪੱਤਰ ਦੇ ਸ਼ੁੱਧ ਕਾਨੂੰ ਵਿਕਿਰਿਤ ਮਦਰ ਇਸ
 ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਵੇਗੀ -

ਮ ਰੇ ਰੇ ਗੁ ਗ ਮ' ਪ ਪੁ ਪ ਸੀ ਸੀ ਮ
 ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਦਰਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ
 ਵੰਡਣ ਨਾਲ ਮਦਰ ਤੇ 6 ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ
 ਹੋਵੇਗੀ।
 ਮ ਰੇ ਰੇ ਗੁ ਗ ਮ' ਪ ਪੁ ਪ ਸੀ ਸੀ ਮ

ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ
 ਚਾਰ - ਚਾਰ ਮਦਰਾਂ ਵਾਲੇ 6-6 ਮੈਲ ਇਸ
 ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੜੀਓ -

ਪੂਰਵਾਂਗ

ਉਤਰਾਂਗ

ਮ ਰੇ ਰੇ ਮ' ਪ ਪੁ ਪ ਮ'

TOPIC _____

DATE _____

म रे गा म। प प् प मं
म रे गा म। प प् प्री मं
म रे गा म। प प् प्री मं
म रे गा म। प प् प्री मं
म रे गा म। प प्री प्री मं

इस उदाहरण में अपडर है पुरदांग है
परिसे, लुमरे, डीमरे, उँघे, पंजड़े, डेई
उठा है इँ - इँ रवे डिउठांग है
मारे उठांग नाल मिझारे उठ इँ मं
6x6 मैल घट सांरे उठ। मयमर उँ
रि 6x6 = 36 मैल डीदर मं लगा वे
घट सांरे उठ। इस उदाहरण में म दाले
उँ 36 मैल मते मं डीदर दाले
उँ 32 मैलान है मिझारे उँ नर घाट
सां मैल घट सांरे उठ।

